

Міністерство освіти і науки України
Київський університет імені Бориса Грінченка
Кафедра бібліотекознавства та інформології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

О. Б. Жильцов

2017 р.

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК ТА
ІНФОРМАЦІЙНИХ УСТАНОВ

Освітній рівень:

перший (бакалаврський)

Галузь знань 0201 «Культура»

Напрямок підготовки 6.020102 «Книгознавство, бібліотекознавство і
бібліографія»

Інститут журналістики

2017–2018 рік

Робоча навчальна програма «Проектна діяльність бібліотек та інформаційних установ» за напрямом підготовки 6.020102 «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія», галузі знань 0201 «Культура», освітній рівень: перший (бакалаврський).

2017. – 26 с.

Розробник: Сошинська Вікторія Євгенівна, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри бібліотекознавства та інформології Інституту журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри бібліотекознавства та інформології

Протокол № 1 від 28 серпня 2017 р.

Завідувач кафедри

бібліотекознавства та інформології

О. В. Воскобойнікова-Гузева

Години відповідають робочому навчальному плану

Заступник директора Інституту журналістики
з науково-методичної та навчальної роботи

О. А. Росінська

© Університет Грінченка, 2017

© Сошинська В. Є., 2017

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	4
Структура програми навчальної дисципліни.....	6
I. Опис предмета навчальної дисципліни.....	6
II. Тематичний план навчальної дисципліни.....	7
III. Програма	
<i>Змістовий модуль 1</i>	8
<i>Змістовий модуль 2</i>	9
IV. Навчально-методична карта дисципліни «Проектна діяльність бібліотек та інформаційних установ».....	11
V. Плани семінарських занять.....	12
VI. Завдання для самостійної роботи.....	14
VII. Система поточного та підсумкового контролю.....	15
VIII. Методи навчання.....	19
IX. Методичне забезпечення курсу.....	19
X. Завдання для модульних контрольних робіт.....	20
XI. Рекомендована література	
<i>Нормативно-правові документи</i>	21
<i>Основна</i>	22
<i>Додаткова</i>	23
Інформаційні ресурси.....	24
Методичні рекомендації до підготовки семінарського заняття.....	25
Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів.....	25

Пояснювальна записка

Відповідно до навчального плану Київського університету імені Бориса Грінченка курс «Проектна діяльність бібліотек та інформаційних установ» відноситься до обов'язкової частини формування фахових компетентностей бакалаврів за напрямом 6.020102 «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія».

Мета дисципліни – надання студентам теоретичних знань та практичних навичок в оволодінні методами проектної діяльності бібліотек та інформаційних установ.

Студентами набуваються наступні **програмні компетентності**: знання та розуміння – здатність знаходити та використовувати інформацію з джерел та інформаційних ресурсів для виконання конкретних практичних завдань;

- здатність використовувати відповідну термінологію з дисципліни в усній та письмовій формах українською чи іноземними мовами;
- здатність аналізу законодавчих та нормативно-правових актів;
- здатність застосовувати уміння й навички щодо формування інформаційних ресурсів, з використанням новітніх інформаційних і комунікаційних технологій;
- застосовувати інформаційні і комунікаційні технології для вирішення практичних завдань;
- здатність проводити інформаційний моніторинг на базі ресурсів Інтернет;
- генерувати нові ідеї (проявляти креативність);
- працювати в команді.

Програмні результати навчання: вміння використовувати концептуальні знання, набуті у процесі навчання на рівні новітніх досягнень для розв'язання складних проблем та вирішення практичних завдань з проектної діяльності бібліотек та інформаційних установ;

- здатність продемонструвати уміння здійснювати пошук, обробку та аналіз інформації з різних джерел;
- здатність до збору, обробки, збереження, продукування, передачі професійно важливої інформації із урахуванням контексту проектного менеджменту;
- уміння виокремлювати фахову інформацію із загального потоку;
- здатність формулювати завдання, для їх вирішення використовувати потрібну інформацію та методологію для досягнення обґрунтованих висновків;
- здатність продемонструвати знання з проектного менеджменту;
- здатність використовувати інформаційні ресурси для організації проектної діяльності;
- вміння роботи з новітніми інфокомунікаційними платформами (соціальними мережами, блогосферою);
- уміння застосовувати у професійній діяльності технології Веб 2.0, інформаційні технології, необхідні для здійснення проектної діяльності;

- показати готовність до експертної оцінки і аналізу;
- продемонструвати вміння працювати команді, ефективно взаємодіяти на міжособистісному рівні.

Завдання навчальної дисципліни орієнтовані на набуття студентами системи знань, умінь, навичок, досвіду та інших компетентностей, що включають:

- знання та розуміння специфіки проектної діяльності, її основних понять, функцій, процесів та принципів у бібліотечно-інформаційних установах;
- знання, вміння та досвід продукування нових ідей, розв’язання комплексних проблем у бібліотечно-інформаційній сфері;
- знання, вміння та досвід застосування методів оцінки ресурсів, необхідних для здійснення проектної діяльності;
- знання, вміння та досвід практичного застосування методів пошуку основних джерел інформації про ймовірних донорів;
- вміння та досвід створення самостійних проектів інноваційного спрямування, написання та оформлення результатів у вигляді заявок (аплікацій) на грант;
- вміння та досвід презентації проекту.

Предметні компетентності формуються у студента упродовж вивчення дисципліни.

Курс інтегрується з такими дисциплінами, як «Менеджмент бібліотечно-інформаційної галузі», «Маркетинг бібліотечно-інформаційної діяльності», «Інформаційне право», «Інтелектуальна свобода та доступ до інформації», «Міжнародне співробітництво в бібліотечно-інформаційній сфері».

Теоретичні питання навчальної дисципліни розглядаються на лекціях, поглибленню теоретичних знань сприяють семінарські заняття. До кожного змістового модуля розроблені тести для модульних контрольних робіт, які дозволять виявити рівень оволодіння студентами теоретичними питаннями та конкретним фактичним матеріалом.

Дисципліна обсягом 60 год., у тому числі: 14 год. – лекційних, 14 год. – семінарських занять, 4 год. – модульні контрольні роботи, 28 год. – самостійна робота, залік. Студентам надається список рекомендованої до вивчення літератури та перелік інформаційних ресурсів мережі Інтернет для опрацювання. Викладання дисципліни розраховано на *два* семестри, продовжується у 6-му семестрі та завершується *екзаменом*.

Структура програми навчальної дисципліни

I. Опис предмета навчальної дисципліни

Предмет: проектна діяльність бібліотек та інформаційних установ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, відповідних ECTS – 2	Галузь знань 0201 «Культура»	Рік підготовки: 3-й
Змістових модулів – 2	Напрямок підготовки 6.020102	Семестр: 5-й
Обсяг дисципліни (години) – 60	«Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія»	Аудиторні заняття: 28 год., з них: лекції (теоретична підготовка) – 14 год., семінарські заняття – 14 год.
Тижневих годин – 2	Освітній рівень: перший (бакалаврський)	Модульні контрольні роботи: 4 год.
		Самостійна робота: 28 год.
		Вид контролю: залік

II. Тематичний план навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичних	Семінарських	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Змістовий модуль 1								
Проектний менеджмент								
Тема 1. Управління проектами	4	4	2		2			
Тема 2. Цілі, результати, стратегія проекту	8	4	2		2		4	
Тема 3. Проектний аналіз	4	4	2		2			
Тема 4. Планування проекту	12	2	2				10	
<i>Модульна контрольна робота</i>	2							2
Разом за модулем 1	30	14	8		6		14	2
Змістовий модуль 2								
Інноваційні проекти бібліотек та інформаційних установ								
Тема 5. Проектний менеджмент в бібліотечно-інформаційній сфері	14	4	2		2		10	
Тема 6. Проектна та програмна діяльність бібліотек/інформаційних установ	6	4	2		2		2	
Тема 7. Проектна діяльність як додаткове джерело фінансування	8	6	2		4		2	
<i>Модульна контрольна робота</i>	2							2
Разом за модулем 2	30	14	6		8		14	2
Разом за навчальним планом	60	28	14		14		28	4

III. Програма

Змістовий модуль 1

Проектний менеджмент

Тема 1. Управління проектами (2 год.)

Структура і зміст курсу, організація навчального процесу, міждисциплінарні зв'язки курсу.

Базові поняття: «проект», «план», «програма».

Основні ознаки проекту: спрямованість на досягнення конкретної мети, обмеженість у часі та ресурсах, зміни, неповторність та унікальність, складність та комплексність. Класифікація проектів за різними ознаками. Інвестиційний проект (інвестиційна діяльність) як невід'ємний елемент розвитку сучасних організацій.

Життєвий цикл проекту. Фази проекту: концептуальна, планування та проектування, реалізація, завершення.

Основні елементи проекту: учасники та оточення. Залежність складу учасників від типу, виду, масштабів і складності проекту та фаз його життєвого циклу. Елементи внутрішнього та зовнішнього оточення проекту.

Семінар 1. Поняття проекту та його особливості (2 год.)

Тема 2. Цілі, результати, стратегія проекту (2 год.)

Основні характеристики проекту: ціль, бачення і стратегія, організаційні зміни, час, витрати.

Управління проектами. Основні принципи управління проектами: цілеспрямованість, системність, комплексність, забезпеченість, пріоритетність, економічна безпека заходів.

Основні функції проектного менеджменту за визначенням Американського Інституту управління проектами: управління обсягом робіт, якістю, витратами, часом. Додаткові функції управління проектами.

Необхідність врахування при формуванні стратегії проекту структури галузі, сутності і потужності конкурентів, масштабів їх діяльності.

Семінар 2. Сутність та функції управління проектами (2 год.)

Тема 3. Проектний аналіз (2 год.)

Структура проектного аналізу: маркетинговий (комерційний), технічний, соціальний, екологічний, інституціональний (організаційний), фінансовий, економічний.

Проектний аналіз – комплексна процедура, яка проводиться на фазі доінвестиційних досліджень і періодично на стадіях проектування і реалізації, для визначення цілей і результатів проекту.

Маркетингове дослідження проектних рішень. Маркетингова концепція (стратегія маркетингу та оперативні заходи). План маркетингу.

Оцінка зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на реалізацію проекту (інституціональний аналіз).

Оцінка проекту – кількісне вимірювання результатів (цінності) проекту. Основні показники оцінки ефективності проекту.

Оцінка ефективності інвестиційного проекту шляхом дисконтування. Термін окупності інвестицій у проект.

Семінар 3. Проектний аналіз (2 год.)

Тема 4. Планування проекту (2 год.)

Планування проекту, основні його завдання. Визначення і розподіл потрібних ресурсів, бюджету, поєднання їх з календарним планом робіт та перерозподіл у разі необхідності; розробка інформаційної бази для контролю за виконанням проекту; розвиток робочих взаємостосунків і групової роботи, мотивація до вищих результатів через моніторинг виконання та через визначення цілей; встановлення послідовності робіт з реалізації проекту; забезпечення досягнення встановлених завдань у визначених межах часу, витрат і обсягів; подання інформації для підсумкового аналізу виконання проекту.

Основні та додаткові етапи планування проектів. Ймовірні труднощі процесу планування: унікальність проекту, невизначеність і зміни, складність і масштабність проекту, людський фактор.

Види планів на різних рівнях управління: концептуальному, стратегічному, тактичному. Поточний та оперативний плани. Плани за функціями управління та за ступенем охоплення робіт проекту.

Змістовий модуль 2

Інноваційні проекти бібліотек та інформаційних установ

Тема 5. Проектний менеджмент в бібліотечно-інформаційній сфері (2 год.)

Сутність проектного підходу до управління організацією. Проектне управління – тип менеджменту, метод управління, організаційна структура для розробки проектів і програм. Управління проектами – управління змінами. Актуальність та значимість застосування проектного менеджменту в бібліотечно-інформаційній сфері.

Загальні характеристики проектів: спрямованість на досягнення конкретних цілей; неповторність, унікальність; поєднане зі змінами та координоване виконання численних взаємопов'язаних дій; обмежений термін реалізації; результативність та ефективність (соціальна значимість). Значення проектної діяльності для іміджу та позиціонування бібліотеки/інформаційної установи.

Проекти, що здійснюються в бібліотечно-інформаційній сфері: мегапроекти (цільові програми розвитку культури), мультипроекти (комплексні програми), монопроекти (на рівні однієї бібліотеки), малі проекти. Міжнародні проекти. Пілотні проекти. Поділ проектів за змістовними факторами: інвестиційні, інноваційні, маркетингові, стратегічні, організаційні, економічні, інформаційні, партнерські (корпоративні), освітні, соціальні, культурно-дозвіллєві, проекти підвищення кваліфікації.

Основні критерії для написання проектів: конкретність, обчислювальність, територіальність, реалістичність, визначеність у часі.

Семінар 4. Структура та планування часу виконання проекту (2 год.)

Тема 6. Проектна та програмна діяльність бібліотек/інформаційних установ (2 год.)

Методологія проектного управління і проектної та програмної діяльності як необхідний елемент стратегічного управління бібліотекою.

Державні, регіональні, галузеві цільові програми і проекти; розробка і впровадження програм, що стосуються бібліотечної справи.

Паспорт програми – стислий виклад основних даних (назва, рішення про розроблення, відомості про державного замовника та відповідальних виконавців програми, строк виконання, обсяги та джерела фінансування).

Мета проектної діяльності бібліотеки/інформаційної установи – формування та підвищення рівня інформаційної культури користувачів та співробітників; популяризація та реклама ресурсів, в т.ч. електронних, бібліотеки/інформаційної установи; розробка нових інформаційних послуг для користувачів; систематичне вивчення динаміки їх інформаційних потреб; розширення та підвищення якості матеріально-технічної бази бібліотеки/інформаційної установи та створення комфортних умов для задоволення інформаційних потреб користувачів.

Семінар 5. Нормативні документи у сфері розроблення та виконання державних цільових програм. Закон України «Про державні цільові програми» (2 год.)

Тема 7. Проектна діяльність як додаткове джерело фінансування (2 год.)

Головні джерела фінансування бібліотек. Пошук позабюджетних фінансових джерел. Методика додаткового фінансування. Благодійництво, меценатство, спонсорство. Приватні пожертви. Надходження від комерційної діяльності (розпродаж). Платні послуги. Установчі і членські внески. Спеціальні події. Індаумент.

Залучення додаткових коштів за рахунок участі в різних програмах з метою отримання грантів, шляхом розробки проектів до різних фондів (донорів). Проект розвитку бібліотеки як один із засобів отримання позабюджетних коштів. Благодійні фонди, що надають фінансову допомогу бібліотекам України. Підтримка бібліотек Міжнародним фондом «Відродження». Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX).

Типи проектів (бізнес-проекти, наукові проекти, некомерційні проекти), їхні особливості.

Семінар 6. Понятійна база проектної діяльності (2 год.)

Семінар 7. Класифікація проектів у бібліотечно-інформаційній справі (2 год.)

IV. Навчально-методична карта дисципліни
«Проектна діяльність бібліотек та інформаційних установ»
Разом: 60 год., лекції – 14 год., семінарські заняття – 14 год., самостійна робота – 28 год.,
модульний контроль – 4 год., підсумковий контроль – залік.

Тиждень	II-III		IV-V		VI-VII		VIII	
Модуль	Змістовий модуль 1							
Назва модуля	Проектний менеджмент							
Кількість балів за модуль	82 б.							
Лекції	Відвідування – 4 б.							
Теми лекцій	Тема 1. Управління проектами – 1 б.		Тема 2. Цілі, результати, стратегія проекту – 1 б.		Тема 3. Проектний аналізі – 1 б.		Тема 4. Планування проекту – 1 б.	
Теми семінарських занять (СЗ)	Семінар 1. Поняття проекту та його особливості – 1+10 б.		Семінар 2. Сутність та функції управління проектами – 1+10 б.		Семінар 3. Проектний аналіз – 1+10 б.			
Самостійна робота (СР)	5x4=20 б.							
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 1 – 25 б.							
Модуль	Змістовий модуль 2							
Тиждень	XI-XII		XIII-XIV		XV-XVI		XVII	
Назва модуля	Інноваційні проекти бібліотек та інформаційних установ							
Кількість балів за модуль	92 б.							
Лекції	Відвідування – 4 б.							
Теми лекцій	Тема 5. Проектний менеджмент в бібліотечно-інформаційній сфері – 1 б.		Тема 6. Проектна та програмна діяльність бібліотек/інформаційних установ – 1 б.		Тема 7. Проектна діяльність як додаткове джерело фінансування – 1 б.			
Теми семінарських занять (СЗ)	Семінар 4. Структура та планування часу виконання проекту – 1+10 б.		Семінар 5. Нормативні документи у сфері розроблення та виконання державних цільових програм. Закон України «Про державні цільові програми» – 1+10 б.		Семінар 6. Понятійна база проектної діяльності – 1+10 б.		Семінар 7. Класифікація проектів у бібліотечно-інформаційній справі – 1+10 б.	
Самостійна робота (СР)	5x4=20 б.							
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 2 – 25 б.							
Підсумковий контроль	Залік за результатами двох модулів							

V. Плани семінарських занять

Змістовий модуль 1

Проектний менеджмент

Семінар 1. Поняття проекту та його особливості (2 год.)

1. Поняття «проект», його ознаки.
2. Класифікація проектів.
3. Життєвий цикл проекту.
4. Основні елементи проекту.

Базова література: 10, 11, 13, 16

Додаткова література: 17, 23, 25, 26, 28

Інформаційні ресурси: 6

Семінар 2. Сутність та функції управління проектами (2 год.)

1. Внутрішнє оточення функціонування проекту, його елементи.
2. Зовнішнє оточення проекту, його елементи.
3. Процес управління проектами.
4. Принципи управління проектами.
5. Функції управління проектами.

Базова література: 7, 9, 10, 13, 16

Додаткова література: 17, 23, 25, 28, 32

Семінар 3. Проектний аналіз (2 год.)

1. Проектний аналіз: мета, показники оцінки ефективності проекту.
2. Складові проектного аналізу, їх характеристика.
3. Маркетинговий аналіз: мета, етапи.
4. Маркетингова концепція та стратегія.
5. План маркетингу.

Базова література: 10, 13, 15

Додаткова література: 17, 19, 25, 28

Змістовий модуль 2

Інноваційні проекти бібліотек та інформаційних установ

Семінар 4. Структура та планування часу виконання проекту (2 год.)

1. Поняття «структура проекту», «структуризація проекту».
2. Складові структуризації проекту, їх характеристика.
3. Планування виконання проекту: основні та додаткові етапи.
4. Види планів для відповідного рівня управління.

Базова література: 7, 9, 10, 13

Додаткова література: 17, 25, 28, 32

Семінар 5. Нормативні документи у сфері розроблення та виконання державних цільових програм. Закон України «Про державні цільові програми» (2 год.)

1. Закон України «Про державні цільові програми», його основні положення.
2. Класифікація державних цільових програм.
3. Основні стадії розроблення та виконання державної цільової програми.
4. Розроблення проекту державної цільової програми.
5. Затвердження та виконання державних цільових програм.
6. Основні положення постанови КМУ «Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм».
7. Розробка і впровадження державних цільових програм, що стосуються бібліотечної справи.

Базова література: 2, 4, 6, 12, 16

Додаткова література: 18, 21, 22, 26, 30

Семінар 6. Понятійна база проектної діяльності (2 год.)

1. Поняття «проектна діяльність».
2. Поняття «проектний менеджмент».
3. Методи управління проектами.
4. Управління змінами на підприємстві через проектну діяльність.
5. Міжнародні проекти.
6. Пілотні проекти.

Базова література: 3, 5, 8, 11, 13, 14, 16

Додаткова література: 18, 20, 22, 23, 25, 27

Інформаційні ресурси: 3, 6

Семінар 7. Класифікація проектів у бібліотечно-інформаційній справі (2 год.)

1. Інвестиційні, інноваційні проекти.
2. Маркетингові, стратегічні проекти, їх частка у стратегічному плануванні.
3. Особливості організаційних проектів.
4. Економічні проекти організацій, що мають статус юридичної особи.
5. Спрямованість інформаційних проектів.
6. Партнерські (корпоративні) проекти.
7. Освітні проекти.
8. Соціальні проекти.
9. Культурно-дозвілєві проекти.
10. Проекти з підвищення кваліфікації.

Базова література: 3, 5, 8, 11, 14, 15, 16

Додаткова література: 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 30
Інформаційні ресурси: 6

VI. Завдання для самостійної роботи

Змістовий модуль 1

Проектний менеджмент (14 год.)

1. На основі опрацювання звітів роботи бібліотек та інформаційних установ (за вибором студента), їх інтернет-сайтів (інтернет-сторінок), інформації з відкритих джерел виявити, чи займається/займалась бібліотека проектною діяльністю, учасником яких проектів є/була установа. Результати представити в таблиці – 4 год.

Назва бібліотеки	Опис джерела, де було знайдено інформацію	Назва сайту, назва ресурсу (заголовок з екрану), електронна адреса (код доступу)	Термін (роки) участі у проекті	Характеристика проекту (короткий опис та коментар)

2. Використовуючи результати завдання 1, здійснити аналіз цих проектів за різними класифікаційними ознаками. Якщо бібліотека чи інформаційна установа була учасником декількох проектів, то проаналізувати участь у 2-4 проектах. Результати представити в таблиці – 10 год.

№ п.п.	Назва проекту	Ознака класифікації	Вид проекту
1.		За характером змін	
		За масштабом	
		За тривалістю	
		За галузевою приналежністю	
		За специфікою кінцевого продукту	
		За функціональним спрямуванням	
		За характером залучених сторін	
		За ступенем складності	
		За складом і структурою залучених організацій	
		За вимогами до якості проекту	
2.			

Змістовий модуль 2

Інноваційні проекти бібліотек та інформаційних установ (14 год.)

1. Використовуючи результати завдання 2 до ЗМ1, здійснити аналіз життєвого циклу конкретних проектів. Визначити частку (відсоток) кожної окремої фази та її наповнення. Результати представити в таблиці – 10 год.

№ п.п.	Назва проекту	Фази проекту	Аналіз проекту
1.		Концептуальна	
		Планування та проектування	
		Реалізація	
		Завершення	
2.			

2. Ознайомитися зі стратегією розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» та матеріалами до неї, визначити розробку/прийняття/реалізацію яких державних цільових програм було заплановано і в який термін – 2 год.

3. Структурувати інформацію, яку використовували при підготовці до семінару 6, та описати методи управління проектами – 2 год.

Карту самостійної роботи, де визначено форми академічного контролю, успішність (бали) і термін виконання самостійної роботи студентами, подано у вигляді табл. 6.1.

Таблиця 6.1

Карта самостійної роботи студента

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали	Термін виконання (тижні)
Змістовий модуль 1			
Проектний менеджмент			
1. Виявити, чи займається/займалась бібліотека/інформаційна установа (за вибором студента) проектною діяльністю, учасником яких проектів є/була установа – 4 год.	Семінарські заняття, модульний контроль, залік	5x2=10	II-IX
2. Здійснити аналіз проектів за різними класифікаційними ознаками – 10 год.		5x2=10	
Змістовий модуль 2			
Інноваційні проекти бібліотек та інформаційних установ			
1. Здійснити аналіз життєвого циклу конкретних проектів. Визначити частку (відсоток) кожної окремої фази та її наповнення – 10 год.	Семінарські заняття, модульний контроль, залік	5x2=10	XI-XVII
2. Ознайомитися зі стратегією розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року, визначити розробку/прийняття/реалізацію яких державних цільових програм було заплановано і в який термін – 2 год.		5	
3. Описати методи управління проектами – 2 год.		5	
Разом: 28 год.	40 балів		

VII. Система поточного та підсумкового контролю

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Проектна діяльність бібліотек та інформаційних установ» оцінюються за модульно-рейтинговою

системою, в основу якої покладено принцип покрокової звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю та порядок переведення рейтингових показників успішності подано у табл. 7.1, табл. 7.2.

Таблиця 7.1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№ з/п	Вид діяльності	Кількість балів за одиницю	Кількість одиниць до розрахунку	Всього
1	Відвідування лекцій	1	7	7
2	Відвідування (семінарських) занять	1	7	7
3	Виконання завдання для самостійної роботи	5	8	40
4	Робота на семінарському занятті	10	7	70
5	Модульна контрольна робота	25	2	50
Максимальна кількість балів – 174				

Розрахунок: $174:100=1,7$

Студент набрав: 150 балів

Оцінка: $150:1,7= 88$ (балів за семестр)

Методи контролю

Перевірка й оцінювання знань студентів здійснюється методами контролю та самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності (методи усного, письмового, практичного контролю та методи самоконтролю). Об'єктами контролю є систематичність, активність і результативність роботи студента впродовж семестру над вивченням програмного матеріалу дисципліни в межах аудиторних занять, а також виконання завдань для самостійного опрацювання.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять, він має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи.

Оцінювання самостійної роботи й активності на семінарських заняттях здійснюється за такими критеріями:

- 1) розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються;
- 2) ступінь засвоєння фактичного матеріалу, який вивчається;
- 3) ознайомлення з базовою та додатковою рекомендованою літературою;

4) уміння поєднати теорію з практикою при розгляді конкретних ситуацій, розв'язанні завдань, винесених для самостійного опрацювання, і завдань, винесених на розгляд в аудиторії;

5) логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і під час виступів в аудиторії, уміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки.

Модульний контроль є результатом вивчення кожного модуля, який містить підсумок усіх форм поточного контролю та виконання модульної контрольної роботи. Тестові завдання для проміжного контролю знань студентів охоплюють теми, які вивчаються в межах окремих модулів. Формат тестових завдань передбачає завдання закритої форми із запропонованими відповідями; різного рівня складності (перший – потрібно вибрати один з варіантів відповідей, другий – потрібно вибрати правильний або найповніший варіант відповіді).

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт (тестів) до всіх змістових модулів здійснюється з використанням роздрукованих завдань. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ вчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

Підсумковий контроль знань передбачений у формі заліку (5-й семестр) та екзамену (6-й семестр), проводиться з метою оцінювання результатів навчання після закінчення вивчення дисципліни.

Таблиця 7.2

Порядок переведення рейтингових показників успішності

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) у межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) у межах обов'язкового матеріалу без суттєвих грубих помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок

D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

A (90–100) – відмінно – студент виявляє особливі творчі здібності, демонструє глибокі знання навчального матеріалу, що міститься в основних і додаткових рекомендованих джерелах; уміння аналізувати явища, які вивчаються, у їхньому взаємозв'язку та розвитку, чітко й лаконічно, логічно та послідовно відповідати на поставлені запитання; демонструє вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач; переконливо аргументує відповіді.

B (82–89) – дуже добре – студент демонструє міцні ґрунтовні знання навчального матеріалу; вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці; вільно розв'язує практичні вправи та задачі; самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна.

C (75–81) – добре – студент має міцні знання навчального матеріалу; уміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; у цілому самостійно застосовувати їх на практиці; виправляти допущені помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи на підтвердження своїх думок.

D (69–74) – задовільно – студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання та розуміння основних положень, але його знання мають загальний характер; має труднощі з наведенням прикладів при поясненні явищ і закономірностей; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких значна кількість суттєвих.

E (60–68) – задовільно – студент володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні; його знання мають фрагментарний характер, має труднощі з наведенням прикладів при поясненні явищ і закономірностей; допускає суттєві помилки.

FX (35–59) – незадовільно з можливістю повторного складання – студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу; не володіє термінологією, оскільки понятійний

апарат не сформований; не вміє застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач; допускає значні помилки.

F (1–34) – незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання та відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів; повністю не знає матеріал, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

VIII. Методи навчання

Основними організаційними формами навчального процесу з дисципліни «Проектна діяльність бібліотек та інформаційних установ» є лекції, семінарські заняття, самостійна робота студентів, заходи з контролю знань студентів.

Для активізації процесу навчання при викладенні змісту дисципліни використовуються різноманітні методи навчання, а саме: методи стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної діяльності; методи організації й здійснення навчально-пізнавальної діяльності; методи навчання за джерелом знань (словесні, наочні, практичні).

Зокрема, студенти отримують необхідні з курсу відомості на *проблемних лекціях*, спрямованих на розвиток логічного мислення студентів. Під час таких форм роботи ознайомлення з темою відбувається шляхом акцентування лектором уваги на проблемних питаннях; увага студентів концентрується на матеріалі, що не знайшов відображення в підручниках; розглядаються різні концептуальні підходи до проблеми.

Робота в малих групах дає змогу структурувати семінарські заняття за формою й змістом, створює можливості колективного вирішення проблем, забезпечує формування особистісних якостей і досвіду соціального спілкування.

Семінари-дискусії передбачають обмін думками учасників з приводу проблемних питань; сприяють розвитку критичного мислення студентів, виробленню вміння аргументувати власну думку; вчать оцінювати пропозиції співрозмовників, критично підходити до власних поглядів.

Кейс-метод – метод аналізу конкретних ситуацій – дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності спеціаліста та передбачає розгляд виробничих, управлінських та інших ситуацій, складних конфліктних випадків у процесі опанування навчального матеріалу.

Презентації використовують для демонстрації аудиторії результатів роботи малих груп, звітів про виконання самостійної роботи тощо.

Банк візуального супроводження сприяє активізації творчого сприйняття змісту дисципліни за допомогою наочності. Лекції та семінарські заняття забезпечуються відповідними мультимедійними презентаціями; забезпечується доступ студентів до комп'ютерної техніки та Інтернету.

IX. Методичне забезпечення курсу

- ✓ опорні конспекти лекцій; електронні варіанти підручників, навчальних посібників;

- ✓ робоча навчальна програма;
- ✓ засоби підсумкового контролю (комплект завдань для модульних контрольних робіт);
- ✓ тести.

Х. Завдання до модульних контрольних робіт

Змістовий модуль 1

Проектний менеджмент

1. Поняття проекту та управління проектами.
2. Історія методів управління проектами.
3. Класифікація і оточення проекту.
4. Життєвий цикл проекту.
5. Процеси проекту.
6. Області знань управління проектом.
7. Цілі, результати і стратегія проекту.
8. Учасники проекту.
9. Команда проекту.
10. Проектний менеджер.
11. Елементи внутрішнього оточення проекту.
12. Елементи зовнішнього оточення проекту.
13. Принципи управління проектами.
14. Основні функції проектного менеджменту.
15. Проектний аналіз, його складові.
16. Маркетинговий аналіз.
17. Маркетингова концепція та стратегія.
18. План маркетингу.
19. Методи оцінювання проекту.
20. Організація системи управління проектами.
21. Структури управління проектами.
22. Вибір організаційної структури управління.
23. Планування проекту.
24. Основні та додаткові етапи планування проектів.
25. Види планів.
26. Планування ресурсів проекту.
27. Планування витрат проекту.
28. Концептуальна оцінка проекту.
29. Оцінка доцільності проекту.
30. Остаточна оцінка проекту.

Змістовий модуль 2

Інноваційні проекти бібліотек та інформаційних установ

1. Співвідношення проекту, програми та плану.
2. Державні цільові програми.
3. Регіональні програми.

4. Типологія проектів у бібліотечно-інформаційній сфері.
5. Інноваційні процеси.
6. Інноваційна діяльність.
7. Сутність інноваційних проектів.
8. Міжнародні проекти.
9. Пілотні проекти.
10. Інвестиційні проекти.
11. Маркетингові проекти.
12. Стратегічні проекти.
13. Організаційні проекти.
14. Економічні проекти.
15. Інформаційні проекти.
16. Корпоративні проекти.
17. Освітні проекти.
18. Соціальні проекти.
19. Культурно-дозвілєві проекти.
20. Проекти з підвищення кваліфікації.
21. Презентаційні проекти.
22. Виставкові проекти.
23. Віртуальні проекти.
24. Критерії SMART.
25. Основні вимоги до написання проектів.
26. Визначення партнерів.
27. Донори проекту.
28. Фандрейзинг.
29. Проектна діяльність як джерело додаткового фінансування.
30. Проект розвитку бібліотеки.

XI. Рекомендована література

Нормативно-правові документи

1. Про бібліотеки і бібліотечну справу [Електронний ресурс] : Закон України від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/32/95-вр>.
2. Про державні цільові програми [Електронний ресурс] : Закон України від 18.03.2004 р. № 1621-IV. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>.
3. Про інноваційну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
4. Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм [Електронний ресурс] : постанова КМУ від 31.01.2007 р. № 106. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/106-2007-п>.

5. Інноваційна діяльність. Терміни та визначення понять : (ГОСТ 31279-2004, IDT) : ДСТУ ГОСТ 31279:2005. – Вид. офіц. – Чинний від 2006–07–01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2005. – III, III, 10, [1] с. (Національний стандарт України).
6. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [Електронний ресурс] : схвалено розпорядж. КМУ від 23.03.2016 р. № 219-р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-r>.
7. Методичні рекомендації з розроблення бізнес-плану підприємств [Електронний ресурс] : затв. наказом м-ва економіки України від 06.09.2006 р. № 290. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=7ebefbc1-f78e-4797-a4c2-282034cce923&title=MetodichniRekomendatsiiZRozroblenniaBiznes-planuPidpriiemstv>.

Основна

8. Башун О. Вплив маркетингу і фандрейзингу на трансформацію бібліотек / О. Башун ; наук. ред. В. С. Білецький ; Донец. ОУНБ. – Донецьк : УКЦентр, 1999. – 204 с. – Бібліогр.: с. 152–167.
9. Васильців Т. Г. Бізнес-планування : навч. посіб. / Т. Г. Васильців. – Київ : Знання, 2013. – 207 с.
10. Красношопка В. В. Менеджмент організацій : конспект лекцій / В. В. Красношопка, О. П. Кавтиш. – Київ : НТУУ «КПІ», 2013. – 230 с.
11. Маркетинг у сфері культури та мистецтв / Ф. Кольбер [та ін.] ; пер. з другого англ. вид. С. Яринич ; наук. ред. І. Безгін. – Львів : Кальварія, 2004. – 235 с. : рис., табл. – Бібліогр.: в кінці розд.
12. Матеріали до стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2015 р. «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» Укр. бібл. асоц. ; авт.-упоряд. : О. М. Бруй, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, В. С. Пашкова, Я. Є. Сошинська, І. О. Шевченко. – Київ, 2015. – 57 с.
13. Ноздріна Л. В. Управління проектами : підручник / Л. В. Ноздріна, В. І. Яшук, О. І. Полотай ; за заг. ред. Л. В. Ноздріної. – Київ : Центр учб. літ., 2010. – 432 с.
14. Розумні інвестиції. Соціально-економічна цінність бібліотек [Електронний ресурс]. – 80 с. – Режим доступу: https://ula.org.ua/bibliomist/images/documents/191/Bibliomist_ROI_publication_UKR.pdf.
15. Сулова И. М. Практический маркетинг в библиотеках : учеб.-метод. пособие / И. М. Сулова. – М. : Либерия, 2005. – 143 с. – (Библиотекарь и время. XXI век ; вып. 9).
16. Хіміч Я. О. Інноваційні зміни в бібліотеці на основі проектного, кадрового менеджменту та інноваційної діяльності бібліотек : посіб. для бібліотекарів за програм. підвищ. кваліфікації / УБА ; Я. О. Хіміч. – Київ : Самміт-книга, 2012. – 88 с.

Додаткова

17. Акофф Р. Идеализированное проектирование. Как предотвратить завтрашний кризис сегодня. Создание будущего организации / Расселл Акофф, Джейсон Магидсон, Герберт Эддисон. – Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2007. – 320 с.
18. Білоус В. С. Проектна діяльність – важлива складова розвитку бібліотеки та професійного зростання бібліотекарів : метод. рек. / В. С. Білоус. – Вінниця, 2014. – 80 с. – (Серія «Основи бібліотечно-бібліографічних знань»).
19. Гамильтон П. Как провести успешный семинар. Пошаговое руководство для организаторов лекций, воркшопов и мастер-классов / П. Гамильтон. – Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2017. – 272 с.
20. Давила Т. Работающая инновация. Как управлять ею, измерять ее и извлекать из нее выгоду / Тони Давила, Марк Дж. Эпштейн, Роберт Шелтон. – Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2007. – 320 с.
21. Ефективне управління та залучення додаткових ресурсів для бібліотек [Електронний ресурс]: посіб. для бібл. працівників / авт.-упоряд. В. Кучереносов. – Київ, 2010. – 66 с. – Режим доступу: https://ula.org.ua/bibliomist/images/documents/171/Library_management_Handbook.pdf.
22. Інновації як стратегія і умова розвитку бібліотек : консультація / Нац. б-ка України для дітей ; авт.-уклад. Н. І. Безручко. – Київ, 2014. – 24 с.
23. Краплич Р. Проекти й управління ними : практ. посіб. для неприбуткових організацій / Руслан Краплич ; [ред. Опанащук Т. Є.]. – Рівне : Фондація імені князів-благодійників Острозьких, 2004. – 130 с. – (Посібник для бізнес-структур та неприбуткових організацій).
24. Кучереносов В. Е. Основы фандрейзинга и написания проектов для неприбыльных организаций / Владислав Кучереносов ; Ин-т успеш. сообществ. – [Изд. 2-е, доп.] – Киев, 2007. – 182 с. : ил., табл.
25. Опп Аллан Д. Управление проектами. Руководство по ключевым процессам, моделям и методам / Аллан Д. Опп. – Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2007. – 224 с.
26. Пашкова В. Написання проектів (грантів). Рекомендації для бібліотекарів / В. Пашкова // Бібл. планета. – 2000. – № 1. – С. 13–16.
27. Скарнь В. Проектна діяльність як передумова інноваційного розвитку / В. Скарнь, І. Шевченко // Вісн. Кн. палати. – 2003. – № 4. – С. 24–26.
28. Словарь библиотекаря по менеджменту и маркетингу / ГПНТБ России ; сост. К. М. Ключникова. – М. : ГПНТБ России, 1995. – 77 с. – Библиогр.: с. 75–77.
29. Технічний довідник бібліотекаря : використання комп'ютерної техніки та програмного забезпечення у пунктах доступу до інтернету в бібліотеках [Електронний ресурс]. – 50 с. – Режим доступу: <https://ula.org.ua/bibliomist/resursi/it-dovidnik-stalogo-rozvitku>.

30. Турбаніст Т. Основні аспекти управління проектами в бібліотечній діяльності [Електронний ресурс] / Т. Турбаніст. – Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=3754>.
31. Усе про облік та організацію неприбуткових організацій / Н. Борщ, М. Казанова, В. Кузнецов, В. Матвєєва. – 6-те вид., перероб. і допов. – Харків : Фактор, 2011. – 416 с. – (Серія «Усе про облік та організацію...»).
32. SWOT-аналіз – основа формування маркетингових стратегій : навч. посіб. / за ред. Л. В. Балабанової. – 2-ге вид., зі змін. і допов. – Київ : Знання, 2005. – 301 с.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Урядовий портал: Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.
3. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
4. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : електронні інформаційні ресурси НБУВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.
5. Бібліотека Київського університету імені Бориса Грінченка [Електронний ресурс] : [офіц. сайт]. – Режим доступу: <http://library.kubg.edu.ua>.
6. Українська бібліотечна асоціація [Електронний ресурс] : [офіц. сайт]. – Режим доступу: <https://ula.org.ua>.

Методичні рекомендації

Основним методичним документом, що визначає мету, завдання, зміст і технологію навчання з кредитного модуля даної навчальної дисципліни, є робоча програма, яка розробляється щорічно. При її розробці слід враховувати сучасні зміни у міжнародному та українському законодавстві.

Оскільки предмету даної навчальної дисципліни притаманна значна динаміка та мінливість, варто здійснювати постійний моніторинг сучасних тенденцій у проектній діяльності, та відповідно до цього актуалізувати тематику лекційних і семінарських занять, завдань для самостійної і науково-дослідної роботи студентів, список рекомендованої літератури.

Значну увагу на семінарських заняттях варто приділяти аналізу практики діяльності неприбуткових підприємств, установ, організацій (бібліотек, інформаційних установ, громадських об'єднань). Рекомендується проводити практичні заняття із використанням БД «Законодавство України» з усіма поточними оновленнями та спеціалізованих інформаційних ресурсів мережі Інтернет.

Методичні рекомендації до підготовки семінарського заняття

Семінар як одна з форм навчальних аудиторних занять, спрямований на поглиблене вивчення програмного матеріалу та контроль рівня його засвоєння шляхом безпосередньої співпраці навчальної групи та викладача в процесі обговорення навчального матеріалу.

Систематична підготовка до семінару з дисципліни привчає до самостійної роботи з матеріалом, науковою, навчальною, навчально-методичною літературою, періодичними та довідковими виданнями, інформаційними ресурсами мережі Інтернет. Для виступу на семінарському занятті студенти готують усні відповіді на поставлені запитання. Під час занять створюються умови для перевірки та виявлення інтелектуального рівня студентів, формування вміння публічно виступати, логічно висловлюватись, колективно обговорювати гострі проблеми, обстоювати власну точку зору, полемізувати й аргументувати власну позицію.

Для ґрунтовного засвоєння джерел необхідно вдумливо конспектувати, вдаючись до різних форм запису: витягів, тез, цитат тощо. Доцільно підготувати власні спостереження та висновки, обґрунтувавши їх теоретичними положеннями та рекомендаціями.

Семінарські заняття не лише базуються на матеріалі, який міститься в лекційному курсі, але й підсумовують результати самостійної роботи з рекомендованою літературою.

Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів

Самостійна робота студентів – один з основних засобів оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від аудиторних навчальних занять. Упровадження в практику навчальної програми різноманітних форм самостійної роботи активно сприяє модернізації навчального процесу шляхом подолання протиріч між трансляцією знань і їх засвоєнням у взаємозв'язку теорії та практики.

Головною метою самостійної роботи є закріплення, розширення та поглиблення набутих у процесі аудиторної роботи знань, умінь і навичок, а також самостійне вивчення та засвоєння нового матеріалу під керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі.

Питання, що виникають у студентів стосовно виконання запланованих завдань, вирішуються на консультаціях, які проводять згідно з графіками, затвердженими кафедрою.

Самостійна робота студентів передбачена до кожної теми курсу, зміст якої полягає в таких положеннях:

- самостійне вивчення теоретичних і науково-практичних тем;
- самостійна робота з джерелами та літературою з метою кращого засвоєння програмного матеріалу після відвідування лекцій;
- підготовка наукових повідомлень.

Для систематизації отриманих знань з дисципліни до кожної наступної теми слід ретельно готуватись: систематично опрацьовувати матеріал

попередньої лекції, рекомендовану літературу, повторювати пройдений матеріал, на який лектор посилається при викладанні нового. Якщо з певних причин лекція пропущена, її необхідно законспектувати й опрацювати самостійно, незрозумілі питання з'ясувати на консультації.

Основні види самостійної роботи студентів з дисципліни: вивчення лекційного матеріалу, опрацювання рекомендованої літератури, самоконтроль рівня засвоєння програмного матеріалу.